Aanvullingen op Bibliologie

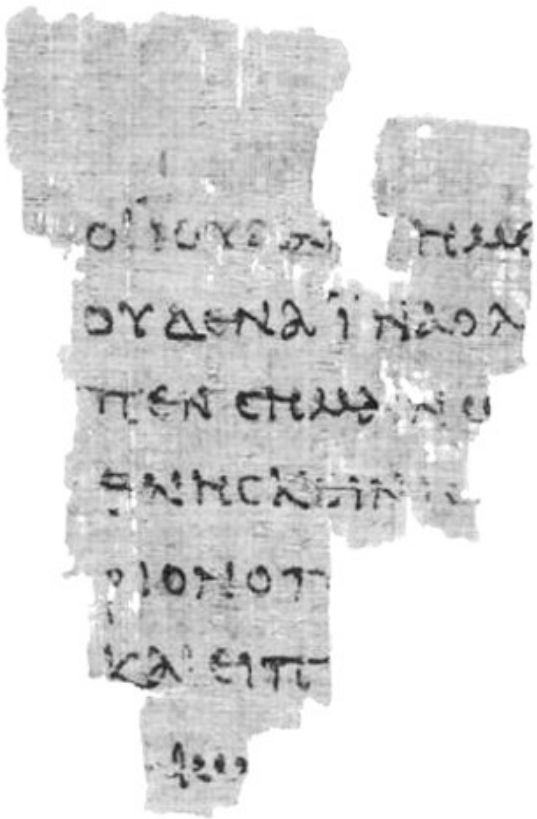

Inhoud

Inleiding 2
De illuminatie van het Woord van God 3
Ontstaan van het Oude Testament 4
Gebruik van het Oude Testament in het Nieuwe Testament 9
Ontstaan van het Nieuwe Testament 11
Verschillende niet-canonieke boeken bij de Bijbel 18
De Bibjel: geologie, archeologie en culturele antropologie 19
Betrouwbaarheid en gezag van de Bijbelse boodschap 20
Bijbelvertalingen, Bijbellezen en Bijbeluitleg 23
Gebruikte literatuur bij de Bibliologie: 26
Bijlage 1: Verwijzingen naar niet-canonieke boeken in Judas 28

Inleiding

Als we een moderne vertaling van de Bijbel uit onze kast pakken, zijn we ons er over het algemeen niet van bewust dat we een heel, heel uniek boek in onze handen nemen.

De Bijbel is een verzameling van 66 boeken, geschreven door minstens veertig schrijvers over periode van minstens 1500 jaar. Geschreven op drie continenten, Afrika, Azië en Europa, onder zeer uiteenlopende omstandigheden in drie talen, Hebreeuws, Aramees en Grieks.
En toch is het één Boek, één boodschap, de Heilige Schrift, geschreven door één Auteur.

Het woord Bijbel is afgeleid van het Griekse woord Biblia en betekent: boeken. Denk ook aan het ons bekende woord Bibliotheek (boekenbewaarplaats). In het vak Bibliologie (= leer/kennis van de boeken) zullen we stilstaan bij een aantal vragen die we ons kunnen stellen als we de Bijbel in de hand nemen. Waarom hebben we eigenlijk een Bijbel? Heeft God zichzelf werkelijk laten kennen in de Bijbel en hoe is dat dan gebeurd? Hoe is de Bijbel ontstaan en wie hebben besloten welke boeken wel of niet in de Bijbel thuishoren? Is de Bijbeltekst betrouwbaar? Is de Bijbel een gezaghebbend boek en wat betekent dat?

De Bijbel kent een tweedeling: het Oude Testament en het Nieuwe Testament. Omdat bovenstaande vragen voor beide delen een heel eigen antwoord hebben, wordt onderstaand apart ingegaan op het ontstaan van deze beide delen. De aantekeningen in deze les zijn slechts een korte inleiding. Voor verdere studie wordt verwezen naar de gegeven literatuurlijst aan het einde van de les.

Bladzijde uit Codex Vaticanus — 4e eeuw

De illuminatie van het Woord van God

In de vorige hoofdstukken hebben we gezien dat:

- God zichzelf openbaart, opdat wij Hem persoonlijk leren kennen,
- God de Bijbelschrijvers geïnspireerd heeft, zodat wij Hem kunnen leren kennen door Zijn opgeschreven Woord.

Maar om de boodschap van Woord van God te begrijpen is nog een derde element nodig. We onderscheiden drie vormen van illuminatie of verlichting:

- De traditionele visie van de Rooms-Katholieken is dat we de Bijbel leren begrijpen door de kerk.
- De liberale theologie, of vrijzinnig-protestantisme legt nadruk op de menselijke rede als het middel om de betekenis van de Bijbel vast te stellen.
- Een derde groep, die we onderstaand wat verder zullen uitwerken, zijn christenen die de overtuiging hebben dat de Heilige Geest de mens verlicht om Zijn Woord te begrijpen en haar boodschap als gezaghebbend te erkennen en aanvaarden. We noemen dit is het gezichtspunt van het orthodox-protestantisme.

Waarom hebben we illuminatie of verlichting nodig?

- God is oneindig en alwetend, de mens is eindig en beperkt in zijn verstand. Dat is hoe God de mens gemaakt heeft. Het vraagt om een nederige en afhankelijke houding om (een stukje van) de dingen van God te begrijpen (zie bijvoorbeeld Jes.40).
- De mens is verblind geraakt door zijn zonden en de zondeval in brede zin (Rom.1:21).
- We hebben 'iets' nodig dat ons de zekerheid geeft dat we de waarheid en vrede voor onze ziel gevonden hebben (Rom.8:16, 26).

Wat zegt de Bijbel hierover?

In Matt. 13:13-15 en Marc.8:18 spreekt Jezus over mensen die het Woord horen, maar het niet begrijpen. Op een ander moment spreekt Hij over de Heilige Geest die gaat komen en de gelovigen zal onderwijzen (Joh.14:26) en in de waarheid zal leiden (Joh.16:14) en de wereld zal overtuigen van zonde, gerechtigheid en oordeel (Joh.16:8), Lees ook Luc.24:25-27, 31-32, 45)

Dit onderwijzen en leiden is niet een abstract gebeuren maar een intieme wisselwerking tussen de Heilige Geest die werkt in onze menselijke geest en van daaruit ons verstand overtuigd van Zijn waarheid. De apostelen kunnen dan ook vrijmoedig zeggen: 'Het heeft de Heilige Geest en ons goed gedacht' (Hand.15:28). In die volgorde, eerst God en dan wij door Hem.

Paulus legt uit in 1 Cor. 1:18-2:16 dat de wijsheid van mensen tekortschiet om God te begrijpen.

Vervolgens legt hij uit dat alleen door de Heilige Geest de dingen van God te begrijpen zijn. Vergelijk ook 2 Cor.3:14-18. Daarom bidt Paulus voor de gelovigen in Efeze voor verlichte ogen van hun verstand (Ef.1:18), opdat zij zullen weten en begrijpen wat hen in Christus gegeven is.

Voor een uitgebreide verhandeling over openbaring, inspiratie en illuminatie verwijzen we naar het boek Christian Theology van M.J. Erickson[1].

[1] Erickson, M.J., Christian Theology (Grand Rapids: Baker, 1995) p.153-258.

Ontstaan van het Oude Testament

God wil Zich aan ons openbaren, Hij wil dat wij Hem kennen!

Na de lessen over openbaring, inspiratie en illuminatie van het Woord, gaan we in de komende lessen wat gedetailleerder in op het ontstaan van de Bijbel, haar schrijvers, de aan ons overgeleverde teksten en keuze van Bijbelboeken. In deze eerste les onderzoeken we het Oude Testament; in de volgende les het Nieuwe Testament. We brengen deze verdeling aan, omdat beide delen van de Bijbel een eigen ontstaansgeschiedenis hebben: het Oude Testament vanuit de Joodse traditie, het Nieuwe Testament vanuit de traditie van de vroege kerk.

De Hebreeuwse Bijbel wordt van oudsher in drie delen ingedeeld; Torah (wet), Nebhiim (profeten) en Chetubhim (geschriften). In zijn geheel wordt deze dan ook wel TeNaCh genoemd, naar de beginletters van de hoofddelen. De indeling is iets anders gerangschikt dan de indeling van het Oude Testament zoals wij die kennen, maar heeft dezelfde boeken. De indeling is als volgt:

- De Torah zijn de eerste vijf boeken Genesis t/m Deuteronomium.
- De Nebhiim zijn de historische boeken Jozua t/m Koningen en Jesaja t/m Maleachi.
- De Chetubhim zijn de dichterlijke boeken (Psalmen, Job, Spreuken), de vijf boeken Ruth, Hooglied, Prediker, Klaagliederen en Esther, en de historische boeken Daniël, Ezra-Nehemia en Kronieken.

Over de schrijvers en de tekst

Schrijvers van het Oude Testament

Wie waren de schrijvers van het Oude Testament? Een inleidende vraag waar we kort op in zullen gaan voor we de vraag beantwoorden of de tekst die we hebben wel nauwkeurig is en waarom de boeken die wij kennen uit het Oude Testament daar gekomen zijn. Maar eerst dus iets over wie de schrijvers waren.

Mozes wordt in de Bijbel als schrijver van de Torah genoemd. Niet alleen in de Torah zelf (zie Ex.17:14; 24:4, 7; 34:27; Num.33:2; Deut.31:9, 19, 22, 24-26), maar ook door andere oudtestamentische schrijvers, Jezus Zelf en Paulus (zie Joz.8:31-34; 23:6; 1 Kon.2:3; 2 Kron.25:4; 35:12; Neh.8:2; Marc.12:19; Joh.5:4547; Rom.10:5).

Voor het samenstellen van het eerste Bijbelboek, Genesis, heeft Mozes mogelijk gebruik gemaakt van veel oudere bronnen. De archeoloog P.J. Wiseman[2] concludeerde op grond van een aantal literaire kenmerken van het boek Genesis, dat Mozes mogelijk toegang had tot veel oudere kleitabletten, die teruggaan tot op de aartsvaders zelf! Deze literaire vorm, de zogenaamde toledoth-formule die wij in onze vertaling kennen van de woorden 'dit is de geschiedenis van' (Gen.2:4, 5:1, 6:9, 10:1) zou het begin of eind van een kleitablet aangeven. Een literaire vorm die ook bij andere volken in de regio gevonden is om kleitabletten van 'titels' te voorzien.

Jozua schreef waarschijnlijk het eind van Deuteronomium (hst.34) en het boek dat zijn naam draagt (Joz.24:26). Samuël was voor zover wij weten de volgende auteur (1 Sam.10:25) en schreef mogelijk in de tijd toen er koningen waren aangesteld het boek Richteren (vergelijk Richt. 17:6; 18:1; 19:1; 21:25), en waarschijnlijk ook het boek dat wij kennen als 1 Samuël. In ieder geval hebben hij en de profeten Nathan en Gad de geschiedenis van koning David geschreven (1 Kron.29:29). Andere profeten die geschiedenissen van koningen schreven waren de profeten Ahia, Iddo, Semaja, Jesaja en anderen (zie 2 Kron.9:29; 12:15; 13:22; 32:32; 33:18; 35:27). De oorspronkelijke profetische boeken die in deze teksten genoemd worden zijn helaas

[2] Wiseman, P.J., New discoveries in Babylonia about Genesis (Marshall, Morgan & Scott, 1936).

verloren gegaan. We mogen aannemen dat de boeken die wij kennen als Samuël, Koningen en Kronieken, samenvattingen zijn van deze oudere geschriften. Misschien dat we zelfs één of twee van deze schrijvers die samenvattingen maakten kennen! Jeremia bijvoorbeeld heeft veel geschreven (zie Jer.30:2; 36:1, 2, 18; 45:1, 2; 51:60, 63). Een Joodse overlevering noemt hem de auteur van de Koningen. Aan Ezra wordt het auteurschap van de Kronieken toegeschreven (vergelijk bijvoorbeeld de laatste twee verzen van Kronieken met de eerste verzen van Ezra). Zoals we bovenstaand al zagen, zal hij daarbij mogelijk gebruik gemaakt hebben van andere bronnen die in Kronieken worden genoemd.

Voor een meer gedetailleerde studie over de schrijvers van de afzonderlijke oudtestamentische boeken, verwijzen we naar de meer specifieke literatuur[3].

De tekst van het Oude Testament

Het Oude Testament is grotendeels geschreven in het Hebreeuws. Enkele stukken zijn geschreven in het Aramees (Daniël 2:4 tot 7:28; Ezra 4:8 tot 6:18 en 7:12-26; Genesis 31:47 en Jeremia 10:11). Het Aramees behoort tot de noordwestelijke Semitische talen, net als het Hebreeuws en Fenicisch. Helaas hebben we geen beschikking meer over de originele teksten van de schrijvers uit het Oude Testament. De teksten waarop onze Nederlandse Bijbel gebaseerd is, zijn kopieën.

Het oudste, volledige handschrift van het Oude Testament dateert van rond het jaar 900 na Christus. Dit (en vergelijkbare) handschriften gaan terug op het werk van een groep geleerden uit Tiberias. Deze geleerden noemen we de Masoreten (Masora betekent 'overlevering'). Omdat in de laatste twee eeuwen voor Christus de Joden meer en meer Aramees gingen spreken, beheerste men het Hebreeuws steeds minder. Daarom begonnen Rabbijnen met het zorgvuldig vastleggen van de Hebreeuwse tekst. Omdat het Hebreeuwse schrift, ruw gezegd, een medeklinkerschrift is, ontstond er langzamerhand discussie over en zorg om de juiste uitspraak en daarmee ook interpretatie van de tekst.

Er werd een systeem ontwikkeld van klinkertekens en voordrachttekens, bestaande uit puntjes en streepjes, die onder en boven de eigenlijke letters (medeklinkers) geschreven werden. De Masoreten hebben zich intensief met deze ontwikkeling beziggehouden. Daarbij moesten ook bepaalde grammaticale eigenschappen van de taal worden vastgelegd. In de tiende eeuw van onze jaartelling is de definitieve versie van deze 'gepunctueerde' tekst in Tiberias vastgelegd door Ben Asjer en Ben Naftali. Deze tekst wordt de Masoretische Tekst genoemd.

De oudste en bekendste Masoretische teksten zijn de Codex Aleppo (ca. 920 na Christus), de Codex Leningradensis (ca. 1008 na Christus). De Masoretische Tekst heeft autoriteit gekregen en wordt nog steeds als standaard gebruikt. De Masoretische punctuatie bestaat uit:

1. Klinkertekens nikud: tekens voor de klinkers a, e, i, o en oe; het zijn er echter meer dan vijf ten gevolge van genoemde grammaticale eigenschappen;
2. Voordrachttekens teamim: tekens die dienen om de juiste voordracht aan te geven en die daarmee ook de functie van leesteken hebben; zo worden zeer veel Bijbelverzen door een van deze tekens in twee delen verdeeld.

Gen. 1:9 En God zei, "Laat het water worden samengebracht".

[3] Voor verzamelwerken over de oudtestamentische boeken met inleidingen over de auteur per Bijbelboek kan men bijvoorbeeld te rade gaan bij: Aebi, Korte Inleiding tot de Bijbelboeken; Romkes & Siebesma, De Bijbel voor iedereen.

Letters

Klinkertekens

Voordrachttekens

Naast deze punctuaties plaatsten de Masoreten redactionele opmerkingen in de kantlijn:

- Tellingen van letters, woorden en verzen in een Bijbelboek als kwaliteitsbewaking van het overschrijven.
- Voorstellen voor lezing en uitspraak. Zo werd na de ballingschap de naam van God JHWH uitgesproken als Adonai (Heer).
- Tekstuele correcties. Zo plaatsten de Masoreten stippen boven het woord 'en Aaron' (Num.3:39), omdat zij vonden dat het woord eigenlijk niet in de tekst thuishoorde. Er bestaan 18 van deze correcties, waarbij ze de oorspronkelijke tekst niet verwijderden.

De Dode-Zeerollen

Een heel bijzondere vondst waren de Dode-Zeerollen, die toevallig gevonden werden in 1947 door een bedoeïenenjongen in Qumran. Een verzameling van meer dan 900 documenten, waaronder ongeveer 220 Bijbelhandschriften. Afgezien van het boek Esther, zijn alle boeken uit het Oude Testament in deze verzameling teruggevonden, voornamelijk kleine fragmenten tekst. Uitzondering is de eerste Jesajarol, die de volledige tekst van Jesaja biedt en waarschijnlijk in de tweede eeuw voor Christus geschreven werd. Uit vergelijking met de teksten van de Masoreten uit de negende eeuw, bleek een opvallend grote gelijkenis: 95% van de tekst was volkomen identiek, de overige 5% bleken gemakkelijk te herleiden verschrijvingen en spellingsverschillen te zijn. Opeens was er een tekst gevonden die zo'n 1000 jaar ouder was!

Daarnaast werd bij de Dode-Zeerollen een fragment van Samuël gevonden. Deze is gedateerd uit de vierde eeuw voor Christus en is daarmee het oudst bekende stuk Bijbels Hebreeuws.

Uit de Dode Zeerollen blijkt dat er buiten de Masoretische traditie andere teksttradities bestonden, zoals de Samaritaanse en de Griekse (Septuagint). De Samaritaanse Pentateuch is het heilige boek van de Samaritaanse gemeenschap en is geschreven in een Hebreeuws dat sterk overeenkomt met het oude Hebreeuwse schrift. Deze Samaritaanse Pentateuch lijkt sterk op de Masoretische tekst van de Thora, maar verschilt toch, er zijn 6000 variaties. De Septuagint is de Griekse vertaling van het Oude Testament en ontstaan tussen 250 en 180 voor Chr.

De Dode-Zeerollen zijn geschreven in de Hebreeuwse, Aramese en Griekse taal. Ze dateren grotendeels uit de periode van 250 véér Christus tot 50 na Christus. Waarschijnlijk zijn ze rond 68 na Chr. verstopt in de grotten, zodat ze niet in handen zouden vallen van de oprukkende Romeinse legers. Behalve in de grotten van Qumran, zijn er ook handschriften gevonden op een heel aantal andere locaties, waaronder Massada (de plek waar de Joden na de verwoesting van Jeruzalem nog verzet boden tegen de Romeinen). Het grootste deel van de Dode Zeerollen is geschreven op perkament, sommige op papyrus en één op koper.

Conclusie

De tekst van de TeNaCh ofwel het Oude Testament is mogelijk 3500 jaar oud en misschien nog wel ouder als we de visie van Wiseman zouden aanhangen. Ondanks die ouderdom is er alle reden om aan te nemen dat de Hebreeuwse tekst die wij vandaag gebruiken voor onze Nederlandse Bijbelvertalingen zeer betrouwbaar overgeleverd is. De vondsten van manuscripten en tekstfragmenten; de methodiek en nauwkeurigheid van kopiisten; archeologische vondsten, ze bevestigen allemaal de betrouwbaarheid van de tekst.

Of we daarmee ook de juiste boeken in één bundel hebben verzameld? Daar zullen we in de volgende les op ingaan.

De canon van het Oude Testament

Het woord canon, ontleend aan het Hebreeuwse woord qaneh betekent 'riet'. Een riet werd gebruikt als meetriet en kreeg zo de betekenis van 'maatstaf, standaard'. Als we spreken over canon of de canonieke boeken, dan bedoelen we daarmee de boeken die maatstaf zijn voor ons geloofsleven. Boeken die door de Heilige Geest geïnspireerd en daardoor gezaghebbend zijn. Maar welke boeken zijn dat dan? En wie heeft dat bepaald?

Criteria

Allereerst is het goed om op te merken dat in de praktijk van het gebruik van de oudtestamentische boeken bleek dat deze boeken gezaghebbend waren! Het is niet zo dat ze gezaghebbend werden, omdat ze door iemand in de TeNaCh werden opgenomen. Boeken werden als canoniek herkend en erkend, met als gevolg dat ze werden opgenomen in het Oude Testament. Glashouwer[4] schrijft hierover:

> *De maatstaf kan alleen zijn dat die boeken canoniek zijn die door God zijn geïnspireerd en met goddelijk gezag bekleed Niet de mensen, niet de leiders van hetjodendom of het christendom hebben de Bijbelboeken officieel gezag verleend — zij konden alleen erkennen welke boeken dit gezag blijkbaar bezaten. Nooit hebben welke leiders dan ook in het verleden, bij welk concilie dan ook "bepaald" of "vastgesteld" welke boeken in de canon moesten worden opgenomen en welke niet. Zij konden (zo nodig) hoogstens officieel vaststellen welke boeken op grond van hun goddelijk gezag klaarblijkelijk tot de canon behoorden.*

Aan welke criteria voldeden deze boeken? Ofwel, wat maakt dat de boeken uit het Oude Testament al eeuwenlang goddelijk gezag worden toegekend?

We kunnen een aantal criteria onderscheiden waaraan oudtestamentische boeken voldoen:

Profetisch criterium

Geschriften van erkende profeten werden gezien als Woorden van God, ingegeven door de Heilige Geest (Hebr.l:l; 2 Petr.1:20,21). Er is in de hele Bijbel geen enkel boek dat geschreven werd door een profeet (of apostel in het Nieuwe Testament) dat als niet-canoniek verworpen werd. En daartegenover, als een boek dit kenmerk niet had, werd het onmiddellijk verworpen (zie bijvoorbeeld 2 Thess.2:2). Als we kijken naar de oudste indeling van het Oude Testament, was deze niet driedelig, maar tweedelig: de Wet en de Profeten. En omdat Mozes als profeet bekend stond, voldeden alle boeken in de TeNaCh aan dit criterium. Wat later de Geschriften werd genoemd, worden dus eveneens als profetische boeken beschouwd.

Gezag criterium

Bij sommige boeken bleek het profetisch criterium niet geheel duidelijk. Denk aan het boek Esther waarin zelfs de naam van God niet wordt genoemd. Toen duidelijk was dat Gods bescherming, zijn plannen en doel met het Joodse volk juist heel nadrukkelijk aanwezig is in het boek Esther, werd het als gezaghebbend erkend. Dat bedoelen we met het gezag criterium. Tegenovergesteld bleken enkele apocriefe boeken die claimen goddelijk gezag te hebben, niet als gezaghebbend erkend te worden door gelovigen.

Geestelijk criterium

Hebr. 4:12 zegt: 'Het Woord van God is levend en krachtig', daarom is het een blijvende richtlijn voor het leven. Canonieke boeken hebben — aanvullend op de twee bovenstaande criteria — een opbouwende, levens vernieuwende kracht, door de Heilige Geest.

[4] Glashouwer, W.J.J., [eindredactie] Het ontstaan van de Bijbel (Doorn: Evangelische Omroep, 1997) p. 76

Juistheidscriterium

Boeken kunnen worden getoetst op hun feitelijke en leerstellige juistheid. Als een boek vol historische tekortkomingen is, zoals het boek Judith, voldoet het gewoonweg niet aan de zuiverheid van de canonieke boeken.

Aanvaardingscriterium

Hoe werd het boek ontvangen door de eerste lezers? Zagen zij het als profetisch en gezaghebbend? Als dat zo was, is het gemakkelijker een boek als geïnspireerd te erkennen.

Samenvattend zouden we kunnen zeggen dat canonieke boeken openbaring van God zijn, geïnspireerd door de Heilige Geest en bovendien blijkt de Heilige Geest ze bij het lezen aan de lezer verlichting, opbouw en levensvernieuwing te geven.

Een stukje ontstaansgeschiedenis

Tijdens de ballingschap was de profeet Daniël bekend met de boeken van Mozes en de profeten, waaronder Jeremia (Dan.9:2, 6, 11). Volgens sommigen is de verwijzing van Ezechiël (Ez.13:9) naar een 'register', een verwijzing naar een lijst van de schrijvers en samenstellers van Bijbelboeken die in die tijd al bestonden en circuleerden.

Na de ballingschap is er ook bekendheid met de Torah en de Profeten (Ezra 6:18; Neh.9:14, 26-30) Tijdens het stadhouderschap van Nehemia trad ook de laatste profeet, Maleachi op. De Babylonische Talmoed vermeldt: 'Na de laatste profeten Haggai, Zacharia en Maleachi week de Heilige Geest van Israël'. Daarmee kwam de samenstelling van de TeNaCh tot een eind.

In het jaar 132 voor Chr. spreekt Jezus Sirach in zijn apocriefe boek enkele malen over de Wet en de Profeten en de overige boeken. Ook Philo (tijdgenoot van Jezus) erkent het gezag van de heilige boeken en beschouwde de apocriefe geschriften als niet-gezaghebbend en Flavius Josephus (eind eerste eeuw) schrijft over de goddelijk gezaghebbende boeken en verwijst naar dezelfde boeken die wij nu kennen als de oudtestamentische boeken.

In vergelijking met het Nieuwe Testament bestond er overigens weinig controverse over de canon van het Oude Testament. De Joodse gelovigen herkenden Gods boodschappers en aanvaardden hun geschriften als door God geïnspireerde werken. Onder rabbijnen werd nog wel tot aan het eind van de eerste eeuw gedebatteerd of Spreuken, Prediker, Hooglied en Esther wel of niet bij de TeNaCh hoorden. Tijdens een beroemd geworden vergadering in Jamnia, werden de bezwaren echter weerlegd en kwamen de rabbijnen tot de erkenning dat ook deze boeken tot het Woord van God behoren. Er werd in die vergadering dus geen canon opgesteld; de canon werd bevestigd.

Niet lang na deze vergadering bestond er een bijna universele overeenstemming over de canon van de Joodse Schriften. De overgrote meerderheid van de Joodse schriftgeleerden beschouwden de oudtestamentische apocriefen als goede historische en religieuze documenten, maar niet op hetzelfde niveau als de TeNaCh.

Gebruik van het Oude Testament in het Nieuwe Testament

Behalve dat de TeNaCh door Joden wordt erkent als Gods Heilige Boek, heeft de gemeente van Jezus deze boeken vanaf het begin van het christendom eveneens erkend als het Woord van God.

Jezus

Josh McDowell Ministries brengt Jezus' gebruik van het Oude Testament mooi onder woorden:

> *'Jezus geloofde dat het Oude Testament goddelijk geihspireerd was; het ware Woord van God. Hij zei: 'De Schrift blijft altijd van kracht' (Joh. 10:35). Hij verwees naar de Schrift als 'het gebod van God' (Matt. 15: 3) en als 'het Woord van God' (Mar. 7:13). Hij gaf ook aan dat het onverwoestbaar was: 'Zolang de hemel en aarde bestaan, blijft elke jota, elke tittel in de wet van kracht, totdat alles gebeurd zal zijn' (Matt 5:18).*
>
> *Toen hij met de mensen van zijn tijd omging, of het nu met de discipelen of religieuze leiders was, verwees Jezus voortdurend naar het Oude Testament: 'Hebt u niet gelezen wat God u heeft gezegd?' (Matt. 22:31); 'Hebt u dan nooit gelezen: "Door de mond van kinderen en zuigelingen heb u Zich een loflied laten zingen"? ' (Matt. 21:16, citaat Ps. 8: 2); en 'Heb u niet gelezen wat David deed?' (Matt. 12: 3). En zo zijn er veel meer voorbeelden om aan te tonen dat Jezus bekend was met het Oude Testament en de inhoud ervan. Hij citeerde er vaak uit en Hij vertrouwde het volledig.*
>
> *In de evangeliën vinden we dat Jezus veel van de verhalen in het Oude Testament bevestigt, zoals de vernietiging van Sodom en de dood van Lots vrouw (Luc. 17:29, 32) de moord op Abel door zijn broer Kaïn (Luc. 11:51), de roeping van Mozes (Marc. 12:26) en het manna gegeven in de woestijn (Johannes 6:31—51).*
>
> *De lijst met voorbeelden gaat verder en het bewijs is duidelijk: Jezus zag het Oude Testament als het Woord van God, en zijn houding er tegenover was niets minder dan volledig vertrouwen. Veel mensen willen Jezus accepteren, maar toch verwerpen ze een groot deel van het Oude Testament. Of Jezus wist waar hij het over had, of hij wist het niet. Als een persoon in Jezus Christus gelooft, moet hij consistent zijn en geloven dat het Oude Testament en zijn verslagen correct zijn. '*[5]

Voor verdere studie, kijk eens op de volgende website[6] voor een uitgebreide lijst van citaten van Jezus uit de Thora, de Profeten en de Geschriften.

Overige schrijvers van het Nieuwe Testament

Het is opvallend dat naast Jezus alle schrijvers van het Nieuwe Testament - in alle nieuwtestamentische boeken, met uitzondering van de derde Johannesbrief - het gezag van het Oude Testament onderkennen en bevestigen door veelvuldig van het Oude Testament gebruik te maken.

Zo heeft bijvoorbeeld Mattheus 55 citaten die een directe referentie hebben naar het Oude Testament. Johannes heeft zo'n 80 citaten en verwijzingen, welke bij elkaar naar bijna alle oudtestamentische Bijbelboeken verwijzen. Paulus' Romeinenbrief kent al 60 citaten, nog los van de verdere verwijzingen en linken met het Oude Testament. En zo zouden we voor elk boek uit het Nieuwe Testament door kunnen gaan. Als we deze lijst bij elkaar zouden verzamelen, ontdekken we dat naar alle boeken uit het Oude Testament wordt gerefereerd door het Nieuwe Testament. Voor hen die zich hierin verder willen verdiepen,

[5] https://www.bethinking.org/bible/q-how-did-jesus-view-the-old-testament

[6] https://jewsforjesus.org/answers/jesus-references-to-old-testament-scriptures/

verwijzen we hier naar 'Commentary on the New Testament use of the Old Testament'[7], waar alle citaten en verwijzingen worden toegelicht.

Volgens Roger Nicole[8] kunnen we uitgaan van meer dan 350 duidelijke citaten uit het Oude Testament in het Nieuwe Testament. Als we daar verwijzingen naar het Oude Testament aan toevoegen komen we bij een zeer conservatieve berekening op 613 tekstplaatsen (volgens C.H. Toy) en wel 1640 tekstplaatsen (volgens W. Dittmar). Het is opvallend als we deze aantallen zien, dat de nieuwtestamentische schrijvers niet eenmaal citeren uit de oudtestamentische apocriefen!

Niet alleen worden de oudtestamentische geschriften geciteerd en naar hen verwezen op allerlei manieren, de nieuwtestamentische schrijvers verwijzen ook naar het Oude Testament, de TeNaCh, als geheel. Daarvoor worden woorden gebruikt als 'de Schriften' (Matt.26:54; Marc.14:49; Luc.24:27, 32,45; Joh.5:39; Hand.17:11; 18:24, 28; Rom.15:4; 1 Cor.15:3, 4), of 'de wet, de profeten en de Psalmen'
(Luc.16:16, 29, 31; Luc.18:31; 24:25, 27, 44; Joh.1:45; 6:45; Hand.3:18, 21, 24; 10:43; 13:15; 24:14; 28:23; Rom.3:21; Hebr.11:32).

Conclusie

Samenvattend is het getuigenis duidelijk: Jezus en de nieuwtestamentische schrijvers achtten alle boeken van het Oude Testament als betrouwbaar en gezaghebbend. Het door God gegeven boek, met één grote heilshistorische boodschap, de komst van en redding door de Messias, Jezus Christus. Zij putten veelvuldig uit dit Oude Testament om de lezer te laten zien waar de woorden uit het Oude Testament op duidden (Hebr.l:l e.v.).

[7] Beale, G.K., Carson, D.A., Commentary on the New Testament use of the Old Testament (Grand Rapids: Baker Academic, 2007).

[8] Nicole, R. New Testament use of the Old Testament in: Henry, C.F.H., ed, Revelation and the Bible (Grand Rapids: Baker, 1958) p 137-151.

Ontstaan van het Nieuwe Testament

Het Nieuwe Testament is geschreven in de Griekse taal en is ons niet gegeven door de Israëlieten, maar hebben we ontvangen van de christenen uit de vroege kerk. Zoals het Oude Testament verschillende soorten geschriften heeft, kunnen we ook in het Nieuwe Testament verschillende genres onderscheiden. Denk aan de evangeliën, de brieven en het boek Openbaring.

- De *evangeliën* vertellen het verhaal over Jezus. Deze boeken lijken op een biografie, maar zijn dat niet helemaal. Zo gaat het overgrote deel van deze boeken over het lijden en sterven van Jezus, en nauwelijks of niet over zijn jeugd. Het doel is ook niet een levensbeschrijving van Jezus te geven. Het doel is het Evangelie (z het Goede Nieuws) te vertellen, Jezus de Zoon van God die naar de aarde kwam om ons te redden van onze zonden en zo de relatie met God de Vader te herstellen. Het boek Handelingen, het tweede deel van de schrijver Lucas, is een belangrijke aanvulling op de evangeliën
- De *brieven* kunnen we verdelen in de brieven van:
    - Paulus, (Romeinen, 1 en 2 Corinthe, Galaten, Efeze, Filippenzen, Colossenzen, 1 en 2 Thessalonicenzen, 1 en 2 Timotheüs, Titus en Filemon (en volgens sommigen Hebreeën),
    - De overige auteurs, Jacobus, Petrus, Johannes en Judas.
- Het *apocalyptische* boek, de Openbaring van Johannes. *Apocalyps* betekent 'onthulling', 'openbaring', een apart genre waarin de auteur visioenen beschrijft.

Over de schrijvers en de tekst

Schrijvers van het Nieuwe Testament

Wie waren de schrijvers van het Nieuwe Testament? Deze vraag kan vrij eenvoudig beantwoord worden, omdat al vanaf de oudste bronnen de ons bekende namen aan de verschillende geschriften zijn verbonden.

Zo is waarschijnlijk het oudste geschrift opgetekend door Marcus, die de toespraken van Petrus in Rome op papier gezet heeft. Matthëus schreef zijn Evangelie waarschijnlijk in Syrië. Lucas' Evangelie raakte verspreid in Klein-Azië en de oorsprong van het Evangelie van Johannes ligt in Efeze. Deze vier beschrijvingen van het Evangelie werden mogelijk al aan het eind van de eerste eeuw gebundeld. Ignatius[99] blijkt rond het jaar 110 bekend te zijn met de tradities die in de vier Evangeliën voorkomen. Mogelijk kende hij in die tijd al de gebundelde versie die Het Evangelie werd genoemd. Ongeveer in diezelfde tijd werden de brieven van Paulus gebundeld. Deze collectie stond bekend onder de titel De Apostel. In deze collectie werd ook het boek Handelingen opgenomen als een belangrijke toelichting. In het jaar 96 lijkt Clemens van Rome al over gebundelde versie van de brieven van Paulus te beschikken en veronderstelt van de lezers van zijn brief hetzelfde. Ook Petrus veronderstelt dat de brieven van Paulus bekend zijn bij zijn lezers, zie 2 Petr.3:15-16.

Kortom het Nieuwe Testament is in een zeer korte tijd ontstaan. In ongeveer 50 jaar en ook nog zeer kort na het leven van Jezus en het begin van de Gemeente, zo tussen het jaar 48 na Chr. (de Galatenbrief) en 96 na Chr. (Openbaring van Johannes). We komen hier later op terug als we nadenken over de vorming van de canon van het Nieuwe Testament.

De enige brief waarvan niet duidelijk is wie de schrijver is, is de brief aan de Hebreeën. In de derde eeuw schreef Origenes al over deze brief: "Mannen uit vroege tijden hebben de brief al overgeleverd als van Paulus,

[9] Klijn, A.F.J., Apostolische Vaders 1, Ignatius en Polycarpus (Baarn: Bosch & Keuning N.V., 1966) p.65.

maar wie de brief schreef, weet alleen God." [o10] Over het algemeen wordt nog steeds aangenomen dat Paulus de auteur was, anderen claimen Lucas als de schrijver van deze brief, of een ons onbekende auteur.

De tekst van het Nieuwe Testament

Zoals we in de vorige paragraaf al zagen, werden de evangeliën, brieven en apocalyps al aan het eind van de eerste eeuw geschreven. De originelen van deze geschriften hebben we helaas niet meer. Wetenschappers maken bij het samenstellen van de tekst van het Nieuwe Testament gebruik van kopieën. Eigenlijk zoals het ook bij het Oude Testament gegaan is. Er is echter een heel belangrijk verschil. Dat is het aantal kopieën dat beschikbaar is en de relatief grote ouderdom van de kopieën. Zo zijn mogelijk enkele kleine fragmenten van de oudste kopie van het Evangelie van Matthëus, uit de eerste eeuw, aldus C.P. Thiede [II11]. Maar zelfs als Thiede geen gelijk had, is het oudst bewaarde fragment, bekend onder de naam Papyrus 52 [1212], een kopie op papyrus uit ongeveer het jaar 125 na Chr. Slechts 30 jaar nadat Johannes zijn Evangelie schreef!

Alles bij elkaar zijn er meer dan 5.000 tekstgetuigen (handschriftfragmenten) in het Grieks, meer dan 10.000 Latijnse handschriften en verder ongeveer 10.000 handschriften van andere oude vertalingen. Verder worden de teksten regelmatig door vroegchristelijke schrijvers geciteerd. Een aantal van deze tekstgetuigen stammen uit de tweede en derde eeuw.

Ter vergelijking:

- Van de Gallische Oorlog van Julius Ceasar, geschreven tussen 58 en 50 voor Chr. bestaan niet meer dan 10 goede handschriften en het oudste is van 900 jaar na Ceasar's tijd.
- Van de 142 boeken van de Romeinse Geschiedenis van Livius (59 voor Chr. — 17 na Chr.) zijn slechts 35 boeken bewaard met niet meer dan twintig handschriften en slechts één fragment uit de vierde eeuw, de rest is van later datum.
- Van de 14 boeken van de Historiae van Tacitus (100 na Chr.) bestaan er nog slechts vier en een half en ook van zijn Annales is maar een deel bewaard. De tekst van die nog bestaande delen berusten op twee handschriften, één uit de negende en één uit de elfde eeuw.

Tocht twijfelt niemand aan de teksten van deze oude Romeinse geschiedenisboeken.

Kortom, als het om het aantal tekstgetuigen en om de ouderdom van de tekstgetuigen gaat, blijkt het Nieuwe Testament zeer veel en zeer oude tekstfragmenten te hebben. We zullen onderstaand hierop een korte inhoudelijke toelichting geven over het soort teksten en de wijze waarop deze geschreven zijn.

Handschriften van het Nieuwe Testament

De handschriften van het Nieuwe Testament kunnen op de volgende manier ingedeeld worden:

Uncialen op papyri

Uncialen zijn in hoofdletters geschreven handschriften. De papyri zijn Bijbelgedeelten die op het vergankelijke papyrus (bladeren van de papyrusplant) geschreven zijn. Dit zijn de oudste fragmenten uit de tweede tot en met de zevende eeuw. Er zijn ongeveer 140 papyri met gedeelten uit het Nieuwe Testament, waarvan het bovengenoemde stukje uit Johannes 18 wordt beschouwd als de oudste (125 na Chr.). Maar als Thiede gelijk had, zijn er oudere fragmenten.

Uncialen op perkament

Uncialen op perkament zijn voornamelijk afkomstig uit de vierde tot en met de elfde eeuw.

[10] Eusebius' kerkelijke geschiedenis VI, 25,14.

[11] M. D'Ancona, Ooggetuige van Jezus (Utrecht: VBI< Media, 1994) en G. Stanton, Dichter bij Jezus? (Baarn: Callenbach, 1997). De stelling van Thiede is echter ook door veel wetenschappers in twijfel getrokken.

[12] Deze papyrus bevat een fragment van Johannes 18.

Momenteel zijn er minstens 318 exemplaren bekend, maar van tijd tot tijd worden nog nieuwe uncialen ontdekt. Het betreft deels volledige teksten van het Nieuwe Testament, zoals de beroemde Codex Sinaiticus uit de vierde eeuw.

Minuskels op perkament

Minuskels zijn geschreven in een moderner, lopend handschrift dat vanaf ongeveer 1100 gebruikt werd. Zoals ons handschrift nu heeft het hoofdletters en kleine letters. Minuskels zijn vaak fraai geïllustreerd met afbeeldingen en kunstig bewerkte letters aan het begin van een hoofdstuk.

Lectionaria

Lectionaria zijn boeken met in de Byzantijnse eredienst te lezen Bijbelgedeelten; zowel in unciaal als in minuskel handschrift. Er waren lectionaria voor zondag en voor door de week; met alleen evangelie- of alleen apostelteksten. Er zijn zo'n 2200 van deze lectionaria bewaard gebleven. De lectionaria dateren van de achtste tot en met de twaalfde eeuw.

Naast deze Griekse handschriften zijn er enkele zeer oude vertalingen (Latijn, Syrisch, Koptisch, Armeens, etc.), sommigen al uit de tweede eeuw. Bovendien zijn er in de geschriften van christenen uit de eerste eeuwen (de apostolische vaders en kerkvaders) veel citaten uit het Nieuwe Testament bewaard gebleven.

Voor meer gedetailleerde informatie over de handschriften van het Nieuwe Testament wordt verwezen naar enkele informatieve artikelen op wikipedia (zie literatuurlijst) en boeken zoals die van Hill en Kruger[13].

Iets over tekstkritiek

Tekstkritiek van het Nieuwe Testament is de positieve wetenschap die tracht de oorspronkelijke tekst van het Nieuwe Testament vast te stellen door de verschillende handschriften met elkaar te vergelijken via een vaste werkwijze.

U kunt zich vast voorstellen dat bij het overschrijven van een tekst allerlei fouten in de tekst konden sluipen. Zo kan de kopiist per ongeluk:

- Een (gedeelte van een) vers verdubbelen of overslaan. Dat zal vooral gebeuren als het einde of het begin van twee zinnen gelijk zijn aan elkaar.
- Woorden verwisselen. In het Grieks is onze en uw of jullie moeilijk uit elkaar te houden; HMQN (hêmoon) en YMQN (humoon) werden beide uitgesproken als himoon.
- Letters verwarren. Bijvoorbeeld de Hebreeuws R , W en D: , -T, 1,-l of in het Grieks de Th en de O (9, O) of de dubbel L en de M (AA en M) en andere.
- Wanneer de fout in de tekst bij een volgende kopieerronde werd opgemerkt trachtte men die te verbeteren en voegde zo soms juist een fout toe.

Daarnaast heeft een kopiist soms bewust:

- Teksten willen verduidelijken.
- Fouten verbeterd en daardoor fouten toegevoegd.
- Gelijkluidende maar ietwat verschillende Bijbelteksten aan elkaar aangepast.
- Een opmerking die in de kantlijn was geplaatst in een volgende kopie opgenomen in de Bijbeltekst.
- Toegegeven aan de psychologisch verklaarbare reden om meer toe te voegen dan te verwijderen.

[13] Hill, C.E., Kruger, M.J., The Early Text of the New Testament (Oxford: University Press, 2014)

Als een tekst een fout bevatte, was het gevolg natuurlijk dat als die tekst gekopieerd werd, in alle kopieën dezelfde fout terechtkwam. De kopieën dienden zelf ook weer als model, waardoor de fout vermenigvuldigd werd. Hierdoor ontstonden op den duur tekstfamilies.

Willem Glashouwer schrijft in dit verband[14]:

> *'Sommige mensen hebben zich over de betrouwbaarheid van de Nieuwe Testament nogal minachtend uitgelaten en beweerd: 'Er zijn wel 200.000 verschillende varianten in de Griekse tekst; hoe kan men dan ooit beweren dat die tekst van het Nieuwe Testament betrouwbaar is!" In werkelijkheid zit de zaak zo, dat van de 200.000 varianten 95% dadelijk terzijde gesteld kan worden omdat die van zodanige aard zijn of door zo weinig tekstgetuigen gesteund worden, dat geen enkele criticus serieus hun mogelijke authenticiteit zou overwegen. Van de overige ± 10.000 echter blijkt 95% in geen enkel opzicht de betekenis van de tekst te betreffen, maar alleen betrekking te hebben op kwesties als spelling, grammatica, woordvolgorde. Als bijvoorbeeld één enkel woord in 1000 handschriften verkeerd gespeld wordt, tellen zij als 1000 varianten. Van de 5% (± 500 varianten) die dus nog overblijven, zijn er maar 50 van grote betekenis; maar daarbij kan men, door het overvloedige aantal tekstgetuigen, in de meeste gevallen toch de juiste tekst met een grote mate van waarschijnlijkheid reconstrueren. Over 99% van alle woorden in het Nieuwe Testament bestaat geen enkele twijfel van betekenis, terwijl de werkelijk belangrijke varianten slechts 0,1% van de woorden betreffen. Geen enkele fundamentele christelijke leer steunt op een twijfelachtige variant en geen enkele nieuwe variant heeft ooit geleid tot een herziening van een bepaald aspect van de leer. '*

Alle nieuwe tekstfragmenten die zeer recent, in de afgelopen jaren, gevonden zijn, bevestigen dat de tekst van het Nieuwe Testament die wij hebben en gebruiken volledig betrouwbaar is. Dat is ook de conclusie van bijbelwetenschappers Hill en Kruger[15] en vele anderen. Drie belangrijke namen van wetenschappers die de basis legden voor de Griekse tekst van het Nieuwe Testament welke vandaag de dag wordt gebruikt zijn Eberhard Nestle en Kurt en Barbara Aland.

Voor meer informatie over tekstkritiek kunt u eens kijken op internet[16].

De Synoptische Evangeliën

Een aparte studie is de studie van de Synoptische Evangeliën, Mattheus, Marcus en Lucas. Zij worden synoptisch genoemd (Het Griekse synoptikos betekent "samen (ge)zien 'l , "vergelijken"), omdat ze veel dezelfde verhalen bevatten, met gebeurtenissen in dezelfde volgorde en gelijke teksten. Al vroeg in de kerkgeschiedenis ontdekten tegenstanders van het christendom de verschillen in de teksten van de synoptische evangeliën en maakten de christenen hierom belachelijk en probeerden het christelijke geloof te ondermijnen. En dat gebeurt tot op de dag van vandaag nog precies hetzelfde. Je zou het synoptische vraagstuk (de oorzaak en achtergrond van de verschillen) op drie manieren kunnen benaderen:

- Door een harmonie te maken: bijvoorbeeld door een gelijkenis van Jezus uit Marcus dat net iets anders is dan hetzelfde verhaal in Lucas op twee verschillende locaties uitgesproken te laten zijn; op elkaar gelijkende gebeurtenissen (bijvoorbeeld de verschillen in de opstandingsverhalen) zo samen te voegen dat het één geheel wordt, met alle gegevens daarin verwerkt. In de loop der eeuwen zijn verschillende pogingen gedaan tot een harmonie te komen; deze zijn echter voor het merendeel door de kerk als niet aanvaardbaar aan de kant gelegd. Al vroeg in de kerkgeschiedenis

[14] Glashouwer, W.J.J., [eindredactie] Het ontstaan van de Bijbel (Doorn: Evangelische Omroep, 1997) p.70

[15] Hill, C.E., Kruger, M.J., The Early Text of the New Testament (Oxford: University Press, 2014)

[16] https://ni.wikipedia.org/wiki/Tekstkritiek_van_de_Bijbel

werd de waarde van de afzonderlijke Evangeliën verdedigd, zoals door Irenaeus [17].

- Door een redactiemodel voor te stellen: bijvoorbeeld dat Mattheus gebruik heeft gemaakt van Marcus; en Lucas vervolgens gebruik heeft gemaakt van Mattheus en Marcus; en dat zowel Mattheus als Lucas de vrijheid hebben genomen een aantal zaken te herordenen, te redigeren om het duidelijker te maken, etc. Er zijn in de loop der eeuwen, en zeker in de afgelopen twee eeuwen verschillende redactiemodellen voorgesteld 1819.

- Door een onafhankelijkheid voor te stellen: in dit geval hebben alle drie de schrijvers wel degelijk van dezelfde traditie gebruik gemaakt, maar hun eigen woorden gekozen om hun eigen theologische doel te dienen. Daarbij zij opgemerkt dat de evangeliën geen journalistieke of zuiver historische verslagleggingen zijn volgens de maatstaven van de 21e eeuw. Tegelijkertijd blijken de historische beschrijvingen en onderlinge afwijkingen dusdanig klein te zijn voor 'geschiedschrijvers' uit die tijd, dat we desondanks kunnen spreken van een zeer nauwkeurige verslaglegging, zelfs al was dat niet hun voornaamste doel. Een prachtig voorbeeld van dit model zijn de boeken van Raymond Brown i9 die door uitgebreide studie van de verschillen de eigenheid en uniciteit van de boodschap van de verschillende evangelisten naar boven probeert te halen.

Daar de synoptische evangeliën een geheel eigen studie binnen de bibliologie vormen, verwijzen we door naar specialistische literatuur voor hen die interesse hebben zich hierin verder te verdiepen.

De canon van het Nieuwe Testament

Voor de canon van het Nieuwe Testament geldt hetzelfde als voor die van het Oude Testament: boeken werden herkend en erkent als gezaghebbend; de concilies (vergaderingen) van Hippo (393 na Chr.) en Carthago (397 en 419 na Chr.) bevestigden welke boeken als betrouwbaar en gezaghebbend werden beschouwd en gebruikt door de toenmalige wereldwijde kerk.

Vanuit verschillende bronnen is de verspreiding van de nieuwtestamentische boeken alsmede de acceptatie door de christenen vrij nauwkeurig te volgen.

Noodzaak voor een canon

Er ontstond in de tweede eeuw een grote behoefte aan een lijst van 'door iedereen' erkende betrouwbare en gezaghebbende boeken:

1. Rond 150 na Christus stichtte Marcion een eigen 'soort' gemeente in Rome en scheidde zich af van de rest van de kerk. Marcion verwierp het Oude Testament en accepteerde alleen het Evangelie van Lucas en tien brieven van Paulus als Heilige Schrift. Daarmee was hij de eerste die een 'canon' opstelde. Mogelijk is de Canon Muratori uit circa 170 na Chr. een reactie op de canon van Marcion.
2. Ongeveer in dezelfde tijd trad Montanus op in Klein-Azië. Montanus zei van zichzelf dat hij de komende Trooster was en begon een soort profetische beweging, het montanisme. Hij geloofde dat Jezus' wederkomst aanstaande was in de stad Pepuza. Zijn ideeën werden tijdens verschillende vergaderingen besproken en uiteindelijk veroordeeld.

[17] Irenaeus, Against Heresies (Middletown: Beloved Publishing, 2014)

[18] Zie bijvoorbeeld in de literatuurlijst de boeken van Bette, Dungan, Thomas, Watson.

[19] Brown, R.L. The Birth of the Messiah, en zijn twee delen gemaand The Death of the Messiah met een vergelijkende studie naar de laatste dag uit het leven van Jezus voor zijn sterven aan het kruis.

3. Ook in diezelfde tijd schreef Tatianus zijn Harmonie van de Evangeliën, Diatessaron genoemd. Hij probeerde het leven van Jezus in chronologische volgorde, vanuit de vier Evangeliën tot één verhaal te maken. Zijn werk kende een vrij grote verspreiding, maar werd later niet algemeen geaccepteerd.

Maar het gevolg van deze bewegingen was voor de hele kerk zichtbaar: er was behoefte aan een duidelijke richtlijn van geaccepteerde betrouwbare en gezaghebbende boeken.

Wordingsproces van de canon

Zoals eerder vermeld, was er mogelijk al aan het begin van de tweede eeuw (110 na Chr.) een eenheid in de kerk over het gezag van de vier ons bekende evangeliën en een bundeling van brieven van Paulus (zie onder 'Schrijvers van het Nieuwe Testament').

De hierboven genoemde ***Canon Muratori*** uit het jaar 170 is de oudst bekende lijst van nieuwtestamentische boeken, kende waarschijnlijk alle ons bekende boeken uit het Nieuwe Testament, behalve Hebreeën, Jacobus en de twee brieven van Petrus. Het spreekt over twee brieven van Johannes, maar we weten niet welke. Het eerste deel van de Canon Muratori is verloren gegaan en de lijst begint met Lucas als 'het derde Evangelie'. Men gaat ervanuit dat de eerste twee Mattheus en Marcus zijn, maar dat is dus niet met zekerheid te zeggen. Daarnaast beschouwde deze canon de Openbaring van Petrus en de Wijsheid van Salomo eveneens als canoniek.

De ***Syrische Peshitta***, ongeveer in dezelfde tijd ontstaan als de Canon Muratori, kent al onze bekende boeken behalve 2 Petrus, 2 en 3 Johannes, Judas en Openbaring.

De ***Codex Vaticanus*** uit ongeveer het jaar 310 na Chr. kent al onze bekende boeken behalve de brieven van Paulus aan Timotheus, Titus en Filemon en het boek Openbaring.

Niet veel later in ongeveer 340 na Chr. kent de ***Codex Sinaiticus*** al onze bekende boeken, plus de Herder van Hermas en de Brief van Barnabas.

En dan tot slot, in 367 na Chr. vermeld de kerkvader ***Athanasius*** in zijn paasbrief een lijst met de ons bekende boeken.

Als we deze lijsten bekijken, is er slechts enige twijfel (of onbekendheid) geweest over de kleinere brieven (Petrus, Johannes, Judas), Hebreeën (onbekende schrijver) en Openbaring (afwijkend genre). Daarnaast werden een aantal documenten in eerste instantie toegevoegd aan de canon, maar werden deze later wel als stichtelijke literatuur beschouwd, maar niet als canoniek. En dat brengt ons bij de belangrijkste criteria die hielpen bij de acceptatie van canonieke boeken.

Criteria voor de nieuwtestamentische canon

Op grond van welke criteria werden sommige geschriften uiteindelijk niet in de canon van het Nieuwe Testament opgenomen? En voldoen de boeken die wij nu als nieuwtestamentisch kennen dan wel aan die criteria? Ten overvloede benadrukken we nogmaals dat er niet een lijst boeken aan de hand van de criteria werd uitgekozen! De criteria hielpen wel mee bij de 'twijfel gevallen'.

- Een boek moest ***antiek*** zijn, dat wil zeggen, stammen uit de tijd kort na het leven van Jezus (ca. 30 tot 100 na Chr., ook wel de 'apostolische periode' genoemd). Te recente geschriften zoals De herder van Hermas werden uitgesloten.
    - Belangrijk aanvullend bij de voorgaande punten was het ooggetuige zijn. Met name Lucas en Johannes benadrukken het ooggetuige zijn in hun geschriften.

- Een boek moest ***apostolisch*** zijn, dat wil zeggen, geschreven door een apostel (of een metgezel van een apostel) van Jezus.
    - Wat dan te doen met de auteurs die geen apostel waren?
        - Papias[20] getuigt aan het begin van de tweede eeuw dat Marcus de prediking en verhalen van Petrus op schrift stelde en dit werd algemeen aanvaard, waardoor er geen enkele reden is hieraan te twijfelen.
        - Lucas wordt wel gekoppeld aan de apostel Paulus en begint zijn Evangelie met een nadruk op de ooggetuigen die hij gesproken heeft (Luc.1:2).
        - Jacobus, de broer van Jezus, werd als gezaghebbend erkend zodra men onderkende dat hij de bekende apostolische voorganger uit Jeruzalem was (zie o.a. Matt.13:55; 27:56, Hand.12:17; 15:13-21, Gal.1:19).
- Een boek moest ***orthodox*** zijn, dat wil zeggen, in lijn met de orthodoxe theologie. Zo werd bijvoorbeeld de Openbaring van Petrus uitgesloten, omdat de christologie ervan docetisch was.
- Een boek moest ***brede erkenning*** genieten in de Kerk, dat wil zeggen, de meeste vroegchristelijke gemeenten dienden het te aanvaarden en gebruiken.

[20] Zie Bauckham, Klijn, Eusebius, etc. in de literatuurlijst.

Verschillende niet-canonieke boeken bij de Bijbel

Niet-canonieke boeken van het Oude Testament

In het voorgaande kwamen we al enkele vroegchristelijke geschriften tegen die niet in onze bijbel staan. Er worden verschillende woorden gebruikt voor deze literaire werken.

Deuterocanoniek

Er zijn elf boeken die, hoewel ze niet tot de Hebreeuwse canon behoren, door de katholieke kerk en de oosters-orthodoxe kerken gezaghebbend worden geacht, maar niet op het gelijke niveau als de canonieke boeken. Daarom worden deze boeken deuterocanonieke boeken genoemd (deutero tweede). Ze zijn ontstaan in de periode tussen de Hebreeuwse Bijbel en het Nieuwe Testament in. Je komt deze boeken dus wel tegen in een katholieke uitgave van de Bijbel. De deuterocanonieke boeken van het Oude Testament zijn: Tobit, Judit, Esther, 1 en 2 Makkabeeën, Wijsheid, Wijsheid van Jezus Sirach, Baruch, Brief van Jeremia, Toevoeging aan Daniël, Het gebed van Manasse.

Apocrief

Dit zijn boeken die zowel door protestante als katholieke kerken als niet-gezaghebbend worden geclassificeerd. Apocriefe boeken van het oude Testament zijn: Esdras A, 3 en 4 Makkabeeën, Oden, Psalm 151, Psalmen van Salomo.

Pseudepigrafen

Een andere groep boeken zijn de pseudepigrafen, wat wil zeggen dat ze onder valse naam geschreven zijn. Deze boeken dragen vaak de naam van een Bijbels persoon, maar zijn door iemand anders geschreven. Een pseudepigrafisch boek is Henoch (dit boek wordt in de Ethiopische kerk als canoniek aanvaard).

Niet-canonieke boeken van het Nieuwe Testament

Ook het Nieuwe Testament kent apocriefe boeken. Veel meer in aantal dan het oude Testament, waardoor we onderstaand geen opsomming zullen geven van deze boeken. Voor een goede lijst van de nieuwtestamentische apocriefen wordt verwezen naar internet[21].

De apocriefen zijn meestal geschreven volgens dezelfde vier genres die voorkomen in de zevenentwintig boeken van het Nieuwe Testament:

- Evangeliën (biografieën van Jezus)
- Handelingen (daden van de vroege apostelen)
- Brieven
- Apocalyptiek (openbaringen)

[21] https://nl.wikipedia.org/wiki/Apocriefen_van_het_Nieuwe_Testament

De Bijbel: geologie, archeologie en culturele antropologie

Wetenschappers van verschillende disciplines hebben direct of indirect de betrouwbaarheid van het Oude en Nieuwe Testament bevestigd. Het valt buiten het bestek van deze studie, maar er zijn vele honderden bevestigingen van de historische betrouwbaarheid van de Bijbel over de hele periode van de 1500 jaar waarin zij geschreven is. We plaatsen hier slechts enkele opmerkingen en verwijzen de liefhebber naar de specifieke literatuur en/of websites rond Bijbel en archeologie.

Geologie

Geologie of aardkunde is de wetenschap die de aarde, haar geschiedenis en de processen die haar vormen en gevormd hebben, bestudeert. Verschillende auteurs hebben aan de hand van geologische gegevens (aardlagen, veranderingen in klimaat, stand van de aarde ten opzichte van de zon, uitsterven van dieren, etc.) een goede bijdrage geleverd aan de betrouwbaarheid van de Bijbel en dan met name de catastrofes in Genesis, Exodus en de tijd van de koningen.

Archeologie

Archeologische vondsten vormen een belangrijk aandeel in de vaststelling van de historische betrouwbaarheid van zowel het Oude als Nieuwe Testament. Denk dan niet alleen aan de vondsten van perkament, papyrus en codices met teksten van de Bijbel. Denk bijvoorbeeld ook aan:

- Geschriften, munten en kleitabletten van omliggende volken die door gegevens over handel, cultuur, religie, namen van Bijbelse personen (veelal koningen, regeringsleiders), Bijbelse steden en Bijbelse gebeurtenissen (zoals oorlogen) de betrouwbaarheid van de Bijbel bevestigen.
- Opgravingen van in de Bijbel genoemde steden[22] , veldslagen, industrie[23] , andere bijzondere plaatsen[24] , andere voorwerpen.

Culturele Antropologie

Culturele antropologie is de wetenschap die het sociale gedrag, de economische structuur en de religie van volken en bevolkingsgroepen bestudeert. Een van de deelgebieden in dit vakgebied is de studie van de oorsprongsgeschiedenis van de volken en hun religie. Zo halen auteurs als Edith en Alexander Tollmann[25] en Immanuel Velikovsky [26] naast geologische gegevens ook oude bronnen aan uit Egypte, India, Finland, Polynesië, China, Mexico, Australië enzovoorts, waarin scheppings-, zondvloeden/of spraakverwarringsverhalen worden verteld.

Andere wetenschappen

Maar ook andere wetenschappen doen vondsten die de Bijbelse verhalen bevestigen. Rond de tijd dat Jozua Jericho veroverde verbouwde men in deze regio vlas (zie Jozua 2:6). Paleobotanisch onderzoek bevestigd dit, doordat er inderdaad uit die tijd vlasvelden gevonden zijn, die van water werden voorzien door irrigatiesystemen[27]. En zo zijn er meer wetenschappen die de Bijbelse verhalen bevestigen.

---

[22] Zo werd in juli 2019 melding gemaakt door Trouw dat de stad Siklag blootgelegd was; 1 Sam.27:6; 30:1-14.

[23] Denk aan de kopermijnen van Salomo; 1 Kon. 7.

[24] Zo toont een documentaire op YouTube overtuigend de plaats aan waar Farao en zijn ruiters in de Rode Zee omgekomen zijn; duikers hebben filmopnames gemaakt van restanten van de wagens, wagenwielen, etc. Zie https://www.youtube.com/watch?v=fgwokXVZZOk

[25] Totlmann, E. en A., De Zondvloed, van mythe tot historische werkelijkheid (Baarn: Tirion, 1993)

[26] Velikovsky, I. Werelden in botsing (Deventer: ankherbooks, 1978)

[27] Walton, J.H. [general editor], Zondervan Illustrated Bible Backgrounds Commentary (Volume 2; Grand Rapids: Zondervan, 2009) p. 18.

Betrouwbaarheid en gezag van de Bijbelse boodschap

In de vorige lessen zijn we voornamelijk ingegaan op drie zaken die de betrouwbaarheid van de Bijbel in haar tekst, boekenverzameling en inhoud ondersteunen:

- Het interne getuigenis van de Bijbel zelf over haar openbarende karakter, haar geïnspireerd zijn door de Heilige Geest, haar betrouwbaarheid en functie als richtsnoer voor het geestelijk leven van de gelovigen.
- Het externe getuigenis van Joden en christenen die door alle eeuwen heen de betrouwbaarheid en het gezag van de Bijbeltekst en de canon van Bijbelboeken hebben erkend.
- Het externe getuigenis van seculiere bronnen, geologische gegevens, archeologische vondsten en cultureel-antropologische documenten zowel uit de periode van het Oude als Nieuwe Testament die haar betrouwbaarheid bevestigen.

We zouden aan deze kenmerken die de betrouwbaarheid en het gezag van de Bijbel en haar boodschap ondersteunen graag enkele kenmerken toevoegen.

- Profetische woorden die tot aan de dag van vandaag worden vervuld— bijvoorbeeld profetieën over de terugkeer van het volk Israël.
- Het getuigenis van God zelf op zijn Woord door aantoonbare en opgetekende wonderen en tekenen, bevrijdingen en genezingen die door alle eeuwen heen hebben plaatsgevonden.
- Levensverandering van christenen door alle eeuwen door een ontmoeting met de opgestane Heer.
- Het hoge morele karakter van de Bijbel dat in alle culturen de volgelingen van Jezus kenmerkt.
- De eenheid van de Bijbel in haar boodschap.

Het gezag van de Bijbel

God wil gekend worden en daarom heeft Hij zich geopenbaard in de schepping, Zijn Woord en Zijn Zoon. Zijn Woord, zowel het Oude als Nieuwe Testament blijkt met ongekend grote betrouwbaarheid te zijn doorgegeven aan ons.

En dat vraagt van ons een keuze. Erkennen wij die betrouwbaarheid, die door alle eeuwen heen en in alle culturen waarin zij kwam leidde tot volgelingen van Jezus Christus? Of, leggen wij dit gegeven naast ons neer?

De Bijbel heeft gezag; geeft richting aan onze persoonlijke en gezamenlijke roeping, ons denken, ons spreken en ons handelen. Willen wij ons onderwerpen aan dat gezag? Die keuze moet ieder mens zelf maken. De Bijbel zelf heeft echter voldoende inhoud om tot de conclusie te komen dat zij waarlijk het Woord van God is, dat vraagt om navolging en gehoorzaamheid.

Alternatieve wegen die het gezag en de betrouwbaarheid van de Bijbel in twijfel trekken Als antwoord op hedendaagse vragen rond de betrouwbaarheid van de Bijbeltekst en canonvorming zijn naast het orthodoxe standpunt alternatieve antwoorden ontstaan. Wegen die overigens lang niet allemaal nieuw zijn, maar al in de eerste eeuwen van onze jaartelling ook als antwoord werden geboden. We delen ze onderstaand in enkele categorieën in en geven een korte weergave van de overtuiging van de aanhangers van deze wegen. Het zijn richtingen die mensen, theologen, bijbelwetenschappers inslaan als zij de betrouwbaarheid en het gezag van de Bijbelse boodschap niet erkennen.

Liberale theologie.

Een liberale theologie is een theologie die onorthodox, open, vrijmoedig, vrijzinnig of modern is[28]. Deze theologie is bedoeld voor mensen die hun eigen weg in denken en geloven zijn gegaan[29]. Zij zoekt het evenwicht tussen geloof en rede, die niet veronderstelt dat geloofsvooronderstellingen een ware beschrijving van de echte wereld geven en die grote ruimte biedt voor een vrije omgang met de traditie[30].

In de liberale theologie gaat het ten diepste niet om de werkelijke tekst die ons in de Bijbel gegeven is. Het vraagstuk naar de betrouwbaarheid van de tekst is voor de liberaal theoloog een niet-relevante bezigheid. Het gaat haar niet om de tekst maar om de betekenis die wij aan de tekst geven. In de woorden van W. Slob: 'De Bijbel heeft dan nooit een gefixeerde betekenis die voor alle eeuwen vastligt, maar krijgt betekenis in hoe wij ons laten aanspreken' [3131].

Daarmee verdwijnt de eenduidige waarheid van het Woord (Gods spreken tot ons) om plaats te maken voor de mens (hoe ik betekenis aan het Woord geef). Hiermee krijgt het Woord van God een heel ander gezag toebedeeld dan wat de orthodoxie aanreikt. Niet God, maar de mens staat centraal.

Zoektocht naar het 'echte', 'oorspronkelijke' christendom

Een andere weg om de betrouwbaarheid en het gezag van de Bijbel los te kunnen laten, wordt gevonden bij schrijvers als Jacob Slavenburg. Zijn veronderstelling is dat de vroege kerk bewust handschriften en de vorming van de canon gemanipuleerd heeft en zo haar eigen godsdienst heeft gemaakt. Een godsdienst die los staat van het oorspronkelijke christendom. Hij wijst vervolgens in de richting van gnostische geschriften en hecht daaraan meer waarde en gezag. Hij steunt daarbij op de vermeende oudheid van het Evangelie van Thomas[32], die ouder zou zijn dan de ons bekende Evangeliën. Hiervoor is echter tot op de dag van vandaag geen enkel bewijs geleverd.

Hiermee schuift Slavenburg de kerk een complottheorie in de schoenen en stelt hij de gnostische geloofsovertuiging boven de overtuiging van de vroege christelijke kerk.

De Bijbel is mensenwerk

Bart D. Ehrman is een van de wetenschappers die zich verdiept heeft in de wetenschap van de tekstkritiek. Het kritisch onderzoeken van de vele en verschillende handschriften die in het bijzonder voor het Nieuwe Testament beschikbaar zijn. Zijn conclusie leidt niet in de richting van een bevestiging van de betrouwbaarheid van de Bijbel, zijn conclusie is: 'Zoals ik in het begin al zei, begon ik het Nieuwe Testament als een zeer menselijk boek te zien.' [33] Zijn redenatie om tot deze conclusie te komen is als volgt:

> *'De inspiratieleer was in zekere zin dus niet relevant voor de Bijbel zoals wij hem kennen, aangezien de woorden die God geïnspireerd zou hebben, veranderd waren en in sommige gevallen verloren waren*

---

[28] Benjamins, R., Slob, W.[red.], Liberaal christendom (Vught: Skandalon, 2016) p. 7.

[29] Idem, p.13.

[30] Idem, p.15-16.

[31] Idem, p.110.

[32] De datering van Thomas blijft de gelederen van de onderzoekers verdelen. Vanouds beweerde men aan de ene kant (vooral in het Duitse onderzoek onder invloed van Wolfgang Schrage) dat Thomas zou zijn overgeschreven uit de Nieuwtestamentische evangeliën. Aan de andere kant van deze discussie (vooral in de Angelsaksische wereld onder invloed van James M. Robinson en Helmut Koester) beweert men dat Thomas een onafhankelijke of zelfs een oudere traditie is, los van de Nieuwtestamentische evangeliën. Tegenwoordig nemen de meeste wetenschappers een tussenpositie in.

De bestudering van Thomas kent een lastig tekstkritisch probleem. De teruggevonden Koptische tekst van Thomas dateert uit de vierde eeuw. Het is zeer onwaarschijnlijk dat dit een nauwkeurige vertaling van de complete en ongewijzigde Griekse versie is. Het feit dat er door gebrek aan handschriften geen tekstkritisch vastgestelde Griekse tekst bestaat, is een probleem voor de studie van het oorspronkelijke Evangelie van Thomas. (Bron: wikipedia)

[33] Ehrman, B.D., De evolutie van De Bijbel (Baarn: Tirion, 2007) p. 233.

gegaan. Bovendien kwam ik tot de overtuiging dat mijn vroegere ideeën over inspiratie niet alleen irrelevant waren, maar waarschijnlijk ook verkeerd. Want ik begon te denken dat de enige reden voor God om de Bijbel te inspireren, zou zijn om de mensen zijn werkelijke woorden te geven; maar als Hij echt wilde dat de mensen zijn werkelijke woorden zouden hebben, had Hij deze woorden wel op wonderbaarlijke wijze kunnen behouden, net zoals Hij ze aanvankelijk op wonderbaarlijke wijze geïnspireerd had. Gezien het feit dat Hij de woorden niet heeft behouden, leek de conclusie mij onvermijdelijk dat Hij ook niet de moeite had genomen om de woorden te inspireren. '[34]

Begrijpelijk dat Erhman als titel voor zijn boek koos: De evolutie van De Bijbel. We verwijzen naar de andere zienswijze van bijvoorbeeld Willem Glashouwer onder het kopje tekstkritiek, die kijkend naar dezelfde feiten tot een geheel tegenovergestelde conclusie komt.

De canon in de canon

De voorstanders van dit idee bestrijden niet zozeer de canon zelf of een goddelijke openbaring. Zij maakt binnen de Bijbelboeken een selectie die maatgevend wordt genoemd. Er is dan onderscheid tussen normatieve en niet-normatieve uitspraken in de Bijbel. Daarmee worden dan zogenaamde tegenstrijdigheden uit de weg geholpen. De eerste persoon die met dit idee kwam, was Albert Schweizer:

"De Bijbel is niet het reeds gezuiverde goud, maar het erts dat het kostbare goud in zich draagt en het komt de christelijke geest in de kerk toe om het goud eruit vrij te maken."[35]

In eenvoudige taal: het eigenlijke Evangelie moet uit de Bijbel worden gedestilleerd. De rest is niet belangrijk. Zo reikte de theoloog Kâsemann als middelpunt voor de canon in de canon de thema's 'rechtvaardiging van de goddeloze' en 'navolging in gehoorzaamheid' aan.

Zowel rooms-katholieke als protestantse theologen dragen enkele bezwaren aan tegen de gedachte van een canon binnen de canon:

1. Ondanks theologische ontwikkelingen en theologische verschillen bij de schrijvers, zijn deze niet zo groot dat de samenhang en eenheid tussen verschillende Bijbelboeken en teksten verloren gaat.
2. Wie is in staat de juiste canon, ofwel het goud, te definiëren?
3. Als niet de gehele Bijbelse canon in al haar veelkleurigheid als maatstaf geldt, is theologische verarming en eenzijdigheid bijna onontkoombaar.

Conclusie

Onze conclusie is dat deze alternatieve wegen wellicht aantrekkelijk zijn omdat zij enkele moeilijke vragen omzeilen of ons laten ontsnappen aan het gezag van de Bijbel, maar ze blijken geen van allen een overtuigend antwoord te geven waarmee de gelovige volgeling van Jezus uit de voeten kan. Het is duidelijk dat de beschreven alternatieve wegen beter niet nagevolgd kunnen worden: zij geven slechts verwarring, twijfel en ongeloof.

Studieopdracht:

Wat is het antwoord van de orthodox-evangelische theologie op bovengenoemde vier richtingen waarin de betrouwbaarheid en het gezag van de Bijbel worden ondermijnt? Wat is jouw mening over deze oplossingen? Hoe kijk je zelf naar de betrouwbaarheid en het gezag van de Bijbel? Onderbouw je antwoorden in je eigen woorden.

[34] Idem, p.233.

[35] Albert Schweizer geciteerd in: Baum, A. Theologie van het Nieuwe Testament in twintig thema's (Utrecht: Kok, 2019), p.68.

Bijbelvertalingen, Bijbellezen en Bijbeluitleg

Het voert te ver om in deze studie uitgebreid in te gaan op de geschiedenis van de thema's Bijbelvertalingen, Bijbellezen en Bijbeluitleg. We geven slechts enkele pennenschetsen.

Bijbelvertalingen

In de periode dat de Joden in ballingschap werden weggevoerd naar Babel, vluchtte een deel van de Joden naar Egypte (zie Jer.41-44). Na de veroveringen van Alexander de Grote in het Midden-Oosten en Egypte stichtte hij de stad Alexandrië (332 voor Chr.). In de stad en veroverde gebieden werd Grieks de voertaal. Joden in Alexandrië raakten steeds meer onbekend met het Hebreeuws en groeiden op in een Griekssprekende samenleving. Er ontstond een grote behoefte naar een Griekse vertaling van de TeNaCh.

Op zijn laatste in de tweede eeuw voor Christus kwam deze vertaling gereed: de Septuaginta. Voor zover we weten is de Bijbel daarmee het eerste boek in de geschiedenis van de mensheid van een dergelijke grote omvang dat werd vertaald! Deze Septuaginta werd ook een belangrijke uitgave voor christenen, omdat deze veelvuldig gebruikt werd bij latere vertalingen van de Bijbel.

Wat betreft het Nieuwe Testament hebben we al gezien dat de eerste vertalingen (in het Latijn en Syrisch) al in de tweede eeuw plaatsvonden, slechts enkele tientallen jaren na het verschijnen van de boeken zelf.

De oudste Nederlandse vertalingen zijn:

- ***Wachtendonckse Psalmen***, een zeventiende-eeuws afschrift van 25 psalmen van een Oudoostnederfrankische vertaling uit de negende of tiende eeuw.
- ***Leven van Jezus***, een Middelnederlandse vertaling van een Latijnse evangeliënharmonie uit 1280.
- ***Delftse Bijbel***, de eerste gedrukte Bijbel die verscheen in 1477 en was gebaseerd op de vertaling van de ***Historiebijbel*** van 1360 (een Zuid-Nederlandse vertaling).

Heel bekend is natuurlijk de Staten Vertaling uit 1637, maar aan deze vertaling waren dus al vele vertalingen vooraf gegaan.

Als we kijken naar onze hedendaagse vertalingen, dan kunnen we deze indelen in vertalingen die zo letterlijk mogelijk vertalen, functionele vertalingen die zoeken naar een goede leesbaarheid en vrije vertalingen die parafraseren. Onderstaand een tabel met onze vertalingen gerangschikt op vertaalkeuze.

Letterlijke vertaling	Functionele vertaling	Vrije vertaling
Staten Vertaling	Willibrord Vertaling	Het Boek
Herziene Staten Vertaling	Groot Nieuws Bijbel	Het Levende Woord
NBG-51	Nieuwe Bijbel Vertaling	Bijbel in Gewone Taal

Het is bij het Bijbellezen en zeker bij Bijbelstudie belangrijk te weten welke vertaling je gebruikt en wat de uitgangspunten van die vertaling zijn[36].

[36] Voor meer hierover zie: Fee, G.D., Stuart, D., Haal meer uit de Bijbel (Harderwijk: Highway Media, 2016) p39-63.

Bijbellezen

Bijbellezen kunnen we op veel manieren vormgeven. Velen van ons zijn opgegroeid met het kinderlied 'Lees je Bijbel, bid elke dag!' Anders gezegd, voor een gezond geestelijk leven eet je dagelijks geestelijk voedsel. Een heel goede gewoonte.

Onderstaand enkele manieren om de Bijbel te lezen. Het is belangrijk om zelf variatie in het Bijbellezen te vinden en structuur en diepgang.

Lees de Bijbel als boek

Hiermee bedoelen we het 'gewoon' doorlezen van de Bijbel. De Bijbel is voor alles een boek, Gods brief aan ons. Door grotere stukken te lezen ga je verbanden zien, krijg je overzicht over het grote verhaal.

Mediterend Bijbellezen

Deze vorm van Bijbellezen staat ook wel bekend als Lectio Divina (z goddelijke lezing). Het biddend, overpeinzend Bijbellezen. Je probeert eerst om te luisteren naar de Woorden van God. Je leest daarbij een klein stukje hardop. Probeer wat je leest niet uit te leggen, probeer het te proeven, te begrijpen.
Denk vervolgens na over wat je in het Bijbelgedeelte raakt, wat je opvalt, wat je aanspreekt. Vervolgens maak je dat wat je aanspreekt concreet, tot iets wat je die dag, die week kunt doen. Tot slot neem je tijd voor gebed en breng je alles bij God.

Studie van de Bijbel

Bij studie van de Bijbel lees je, analyseer je, zoek je naar betekenis en uitleg. Verschillende hulpmiddelen kunnen je daarbij helpen, zoals een Bijbelse atlas of commentaar op een Bijbelboek.

Memoriseren van Bijbelteksten

Het uit je hoofd leren van Bijbelteksten heeft een bijzondere werking omdat je een tekst, of tekstgedeelte vele malen leest, erover nadenkt en soms na vele malen gelezen te hebben opeens tot een nieuw inzicht brengt, die je daarvoor nog niet ontdekt had. Daarnaast blijkt het kennen van Bijbelteksten zeer behulpzaam om anderen te bemoedigen of om met elkaar de Bijbel niet te vergeten tijdens vervolging en vernietiging van Bijbels.

Biddend Bijbellezen

Deze vorm lijkt wel wat op de Lectio Divina, maar is veel meer gericht op gebed. Er staan om te beginnen veel gebeden in de Bijbel, die je voor jezelf of andere kunt bidden. Daarnaast zijn veel Psalmen gebeden, of verwoordingen die jij ervaart en die je al biddend aan God kunt geven.

We ronden af met een eenvoudige aanmoediging vanuit de Bijbel zelf. Psalm 119 is een soort lofzang op het Woord van God. Een tekst daaruit is misschien wel het meest bekend en is een directe aansporing om de Bijbel te lezen en te gebruiken als gezaghebbend boek voor jouw levenswandel: 'Uw Woord is een lamp voor mijn voet en een licht op mijn pad' (Ps.119:105).

Bijbeluitleg

Bijbeluitleg (hermeneutiek en exegese[37]) is de wetenschap en de kunst van de uitlegging van de Bijbel. Wetenschap omdat er regels voor uitlegging van het Woord bestaan. Kunst omdat de regels niet mechanisch zijn toe te passen. De noodzaak voor het op juiste wijze uitleggen van de Bijbel is duidelijk: sommigen komen door gebrek aan kennis tot vreemde uitleggingen, goochelen met getallen, komen tot eenzijdige theologische standpunten, etc.

[37] Over het algemeen verstaat men onder exegese de poging om te ontdekken wat de oorspronkelijke schrijver bedoeld heeft met de tekst, en wat de eerste lezers er uit begrepen zullen hebben. Onder hermeneutiek verstaat men in dit verband het nadenken en de theorievorming over exegese: welke regels en patronen men volgt om tot een juiste uitleg te komen.

Daarnaast is het noodzakelijk te weten dat er verschillende hermeneutische stromingen zijn: zoals de heilshistorisch dogmatische (nadruk op letterlijke betekenis), de allegorische (nadruk op geestelijke betekenis), de piëtistische (nadruk op eigen geloofservaringen). De zoektocht binnen deze verschillende stromingen is als een slingerbeweging tussen Woord en Geest, tussen historie en ervaring.

Het zal duidelijk zijn dat uit voorgaande lessen volgt dat de hier gekozen uitgangspunten zijn:

- De goddelijke inspiratie van de hele Bijbel.
- De eenheid van de Bijbel: één Auteur, vele schrijvers.
- De Bijbel is geschreven in heldere, menselijke taal en begrippen.

Vervolgens wordt voor het begrijpen van de Bijbel de volgende richtlijnen gebruikt. Deze richtlijnen zijn belangrijk en behulpzaam voor ieder die diepgaander Bijbelstudie wil doen.

- De Schrijft verklaart de Schrijft. De betekenis van een Schriftgedeelte wordt gevonden in de samenhang van het geheel.
- Onderzoek van woorden in hun gebruikelijke taalkundige betekenis.
- Onderzoek van woorden met een specifieke, theologische betekenis, vaak op te maken uit het zinsverband.
- Bij bestudering van een gedeelte uit de evangeliën: vergelijking van de drie synoptische evangeliën.
- Onderzoek naar de directe (literaire) context, waarmee de kleinste eenheid voor exegese wordt bepaald.
- Onderzoek naar de indirecte (historische) context, waarmee het te onderzoeken gedeelte wordt gerelateerd aan de opzet en het doel van het Bijbelboek als geheel.
- Onderzoek naar de cultureel historische setting waarin het boek is geschreven en de relevantie daarvan voor het te bestuderen Bijbelgedeelte.
- Onderzoek naar woord- en begripsparallellen: in hetzelfde boek, in boeken van dezelfde auteur, in boeken uit dezelfde periode, in de bijbel als geheel.

Gebruikte literatuur bij de Bibliologie

Boeken en artikelen

Aebi, E., Korte inleiding tot de Bijbelboeken (Culemborg: Internationale Bijbelbond, 1978)
Bakker, H., Bijbelse theologie van de Bibliologie (Ede: Christelijke Hogeschool Ede, 2007)
Bauckham, R., Jesus and the Eyewitnesses (Cambridge: Eerdmans Publishing, 2006)
Baum, A., Houwelingen, R. van, [red.] Theologie van het Nieuwe Testament in twintig thema's (Utrecht: KokBoekencentrum, 2019)
Beale, G.K., Carson, D.A., Commentary on the New Testament use of the Old Testament (Grand Rapids: Baker Academic, 2007).
Benjamins, R., Slob, W.[red.], Liberaal christendom (Vught: Skandalon, 2016)
Berkhof, H., Christelijk Geloof(Nijkerk: Callenbach, 1973)
Bette, J.C. ea., Studiebijbel (Deel 1; Veenendaal: Centrum voor Bijbelonderzoek, 2003) Blok, J.H., e.a., Het verhaal van de Bijbel (Haarlem: Nederlands Bijbelgenootschap, 1985)
Bock, D.L. The Missing Gospels (Nashville: Nelson Books, 2006)
Brink, G. van den, Op betrouwbare grond (Heerenveen: Barnabas, 1999)
Brink, G. van den, Kooi, C. van der, Christelijke dogmatiek (Zoetermeer: Boekencentrum, 2012)
Brown, R.E. The Death of the Messiah, volume 1 (New Haven: Yale University Press, 1994)
Bruce, F.F., De betrouwbaarheid van de geschriften van het Nieuwe Testament (Nederland: IBB, 1977)
D'Ancona, M., Ooggetuige van Jezus (Utrecht: VBK Media, 1994)
Duncan, D.D. The Bible and the Church (Brussel: International Correspondence Institute, 1989)
Dungan, D.L., A History of the Synoptic Problem (London: Yale University Press, 1999)
Ehrman, B.D., De evolutie van De Bijbel (Baarn: Tirion, 2007)
— Erickson, M.J., Christian Theology (Grand Rapids: Baker, 1995)
Franses, D., Eusebius' kerkelijke geschiedenis (Bussum: Paul Brand, 1946)
Fee, G.D., Stuart, D. , Haal meer uit de Bijbel (Harderwijk: Highway Media, 2016)
Glashouwer, W.J.J., [eindredactiel Het ontstaan van de Bijbel (Doorn: Evangelische Omroep, 1997)
Guthrie, D., New Testament Introduction (Leicester: InterOVarsity Press, 1970)
Henry, C.F.H., ed, Revelation and the Bible (Grand Rapids: Baker, 1958)
Hill, C.E., Kruger, M.J., The Early Text of the New Testament (Oxford: University Press, 2014)
-------, The Johannine Corpus in the Early Church (Oxford: University Press, 2012)
Hollander, H.W. [red.], Bijbel vertalen liefhebberij of wetenschap? (Haarlem: Nederlands Bijbelgenootschap, 1985)
Irenaeus, Against Heresies (Middletown: Beloved Publishing, 2014)
Klijn, A.F.J., De wordingsgeschiedenis van het Nieuwe Testament (Utrecht: Het Spectrum B.V., 1978)
----------,Apostolische Vaders 1, Ignatius en Polycarpus (Baarn: Bosch & Keuning N.V., 1966)
Ladd, G.E., A Theology of the New Testament (Grand Rapids: Eerdmans, 1993)
Leene, A., Markus, W., Dogmatiek voor iedereen (Zoetermeer: Jes!, 2016)
McGrath, A., Christelijke Theologie, een introductie (Kampen: Kok, 2008)
Romkes A., Siebesma, P., De Bijbel voor iedereen (Utrecht: Boekencentrum, 2017)
Slavenburg, J., Valsheid in geschrifte (Zutphen: Walburg Pers, 2005)
Stanton, G., Dichter bij Jezus? (Baarn: Callenbach, 1997)
Tollmann, E. en A., De Zondvloed, van mythe tot historische werkelijkheid (Baarn: Tirion, 1993)
Thomas, R.L., Three Views of the Origins of the Synoptic Gospels (Grand Rapids: Kregel Publications, 2002)
Velikovsky, l. Werelden in botsing (Deventer: ankherbooks, 1978)
Walton, J.H. [general editor], Zondervan Illustrated Bible Backgrounds Commentary (Volume 2; Grand Rapids: Zondervan, 2009)
Watson, F., Gospel Writing, A Canonical Perspective (Eerdmans: Grand Rapids, 2013)
Wismans, P.J., New discoveries in Babylonia about Genesis (Marshall, Morgan & Scott, 1936).

Websites

https://www.refoweb.nl/data/upload/documents/Ernst_Boogert_De_handschriften_van_het_G.pdf
https://nl.wikipedia.org/wiki/Handschriften_van_het_Nieuwe_Testament
https://nl.wikipedia.org/wiki/Categorie%C3%ABn_van_manuscripten_van_het_Nieuwe_Testament
https://www.bethinking.org/bible/q-how-did-jesus-view-the-old-testament
https://jewsforjesus.org/answers/jesus-references-to-old-testament-scriptures/ http://www.bible-researcher.com/nicole.html https://www.youtube.com/watch?v=fgwokXVZZOk
https://nl.wikipedia.org/wiki/Apocriefen_van_het_Nieuwe_Testament

Bijlage 1: Verwijzingen naar niet-canonieke boeken in Judas

Judas 1:9

De twist tussen de aartsengel Michaël en de duivel over Mozes' lichaam in Judas 9 was volgens Origenes te herleiden tot de **Hemelvaart van Mozes**[38]. Hij noemt het Ἀνάληψις Μωυσέως, Analepsis Mōyseōs. Het is onduidelijk of dit werk hetzelfde is als het werk dat Athanasius noemde dat in het Nederlands ook vertaald kan worden als "Hemelvaart van Mozes", maar in het Oudgrieks wordt aangeduid als Ἀνάβασις Μωυσέως, Anabasis Mōyseōs. In het manuscript dat Ceriani ontdekte, komt de twist tussen Michaël en de duivel niet voor. Daarom wordt soms aangenomen dat het manuscript het verloren gegane apocriefe werk Testament van Mozes betreft. Anderen verklaren dit ontbreken doordat de overgebleven tekst mogelijk maar twee derde van de oorspronkelijke tekst bevat.

De Hemelvaart van Mozes is een apocrief van de Hebreeuwse Bijbel. Van het werk is alleen een 6e-eeuws incompleet Latijns manuscript bewaard gebleven, ontdekt door Antonio Ceriani in de Biblioteca Ambrosiana in Milaan in het midden van de 19e eeuw en in 1861 door hem gepubliceerd. Het werk werd mogelijk vertaald uit een Oudgriekse vertaling van een oorspronkelijk Hebreeuwse of Aramese versie en bevat toespraken van Mozes tot Jozua om hem de toekomst te voorspellen.

De meeste wetenschappers dateren het werk op de vroege 1e eeuw na Chr., vanwege de personages die in het werk verschijnen. Anderen dateren het werk op de 1e eeuw v.Chr. en veronderstellen dat de latere personages invoegingen zijn in de 1e eeuw na Chr.

Judas 1:14

Hier citeert Judas uit ***Henoch (1:9),*** Henoch wordt beschreven in Genesis 5 en vermeld in Hebreeën 11. Het oude boek van Henoch werd niet als Schrift ontvangen (uitzondering Ethiopisch-orthodoxe kerk), maar het werd zeer gerespecteerd onder zowel de Joden als de vroege christenen.

“Tertullianus vertelt ons dat het boek van Henoch's profetieën door Noach in de ark werd bewaard, en dat ze bleven bestaan en werden gelezen tot de tijd van de apostelen. Maar omdat ze veel beroemde getuigenissen over Jezus Christus bevatten, onderdrukten de Joden uit kwaadaardigheid het hele boek en schaften het af.” (Trapp, geciteerd door David Guzik2[39])

Judas 1:6 is mogelijk een verwijzing naar ***Henoch*** hoofdstukken 6, 7 en 103[40].
“Judas citeerde niet uit Henoch om ons iets nieuws te vertellen, maar om een levendige beschrijving te geven van wat de Bijbel al leert. De apostel Paulus citeerde ook niet-Bijbelse bronnen bij minstens drie verschillende gelegenheden (Handelingen 17:28, 1 Korinthiërs 15:33 en Titus 1:12). Dit was niet om een nieuwe waarheid te verkondigen, maar om een reeds gevestigd bijbels principe te ondersteunen. Judas citaat van het boek van Henoch betekent niet dat het hele boek van Henoch geïnspireerde Schrift is - alleen het gedeelte dat Judas citeert. Op dezelfde manier bedoelde Paulus, toen hij een heidense dichter citeerde, niet dat het hele werk van de dichter door God was geïnspireerd.” Aldus David Guzik[41].

[38] https://nl.wikipedia.org/wiki/Hemelvaart_van_Mozes
[39] https://www.blueletterbible.org/Comm/guzik_david/StudyGuide2017-Jud/Jud-1.cfm?a=1167001
[40] https://www.franklinterhorst.nl/Het%20boek%20van%20Henoch.htm
[41] https://www.blueletterbible.org/Comm/guzik_david/StudyGuide2017-Jud/Jud-1.cfm?a=1167001